

Ebeveynlik Biçimleri ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkilerde Kişilerarası Şemaların Aracı Rolü: Şema Odaklı Bir Bakış

Psik. Gonca SOYGÜT¹, Psik. Zehra ÇAKIR²

Özet / Abstract

Amaç: Bu çalışmanın birinci aşamasında, bireylerin maruz kaldıkları ebeveynlik biçimlerine ilişkin algıları ile ebeveynlerine yönelik geliştirmiş oldukları kişilerarası şema örüntüleri arasındaki ilişkileri incelenmiştir. İkinci aşamada ise, algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirti geliştirme arasındaki ilişkilerde, kişilerarası şemaların aracı rolü incelenmiştir.

Yöntem: Çeşitli fakülte ve bölümlere devam eden 17-26 yaş arasındaki üniversite öğrencilerine (N=94) Kişilerarası Şemalar Ölçeği, Young Ebeveynlik Ölçeği ve Belirti Tarama Testi, tek bir oturumda gruplar halinde uygulanmıştır.

Bulgular: Regresyon analizlerine göre, algılanan ebeveynlik biçimlerinin bazı boyutlarının kişilerarası şemaları yordama gücü olduğu gözlenmiştir. Kişilerarası şemaların aracı rolüne ilişkin analizlerde, Anne formları açısından, Kuralcı/Kalıplı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Kötümser/Endişeli Ebeveynlik algılarıyla psikolojik belirtiler arasında Düşmanlık boyutunun aracı rolünün olduğu görülmüştür (Sobel z=1.94-2.08, p<.01). Baba formları açısından ise, Kuralcı/Kalıplı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Ebeveynlik algılarıyla psikolojik belirtiler arasında yine Düşmanlık boyutunun aracı rolünün olduğu gözlenmiştir (Sobel z= 2.20-2.86, p < .05-.01).

Sonuç: Regresyon analizleri algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişilerarası şemaları yordama gücü olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki örüntüsünde, kişilerarası şemaların aracı bir rol oynadığı gözlenmektedir. Psikolojik belirtilerin yordanması açısından, Kötümser/Endişeli ebeveynlik biçimi dışında, anne ve babalara ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinde farklı örüntüler olduğu dikkati çekmektedir. Genel değerlendirilmede, Batıda yürütülen çalışmalarla karşılaştırıldığında şemalar ile psikolojik belirtiler arasında gözlenen ilişkiler açısından örtüşmeler gözlenmekle birlikte, izleyen dönemdeki çalışmalarda, bulgularımızın toplulukçu kültürümüzdeki doğurguları açısından incelenmesi önemli görünmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kişilerarası Şemalar, Ebeveynlik Biçimleri, Psikolojik Belirtiler

SUMMARY: The Mediating Role of the Interpersonal Schemas Between Parenting Styles and Psychological Symptoms: A Schema Focused View

Objective: The first aim of this study was to examine the relationships between perceived parenting styles and interpersonal schemas. The second purpose was to investigate the mediator role of interpersonal schemas between perceived parenting styles and psychological symptoms.

Method: University students (N=94), ages ranging between 17-26, attending to different faculty and classes, have completed Interpersonal Schema Questionnaire, Young Parenting Inventory and Symptom Check List-90.

Results: A series of regression analyses revealed that perceived parenting styles have predictive power on a number of interpersonal schemas. Further analyses pointed out that the mediator role of Hostility situation of interpersonal schemas between psychological symptoms and normative, belittling/criticizing, pessimistic/worried parenting styles on the mother forms (Sobel z= 1.94-2.08, p < .01); and normative, belittling/criticizing, emotionally depriving, pessimistic/worried, punitive, and restricted/emotionally inhibited parenting styles (Sobel z= 2.20-2.86, p < .05-.01) on the father forms of the scales.

Discussion: Regression analyses pointed out the predictive power of perceived parenting styles on interpersonal schemas. Moreover, the mediator role of interpersonal schemas between perceived parenting styles and psychological symptoms was also observed. Excluding pessimistic/anxious parenting styles, perceived parenting styles of mothers and fathers differed in their relation to psychological symptoms. In overall evaluation, we believe that, although schemas and parental styles have some universalities in relation to their impacts on psychological health, further research is necessary to address their implications and possible paternal differences in our collectivistic cultural context.

Key Words: Interpersonal Schemas, Parenting Styles, Psychological Symptoms

Geliş Tarihi: 25.03.2008 – Kabul Tarihi: 07.10.2008

Yazar Notları: 1. Çalışmamızın uygulama aşamasında verdikleri desteklerden dolayı H.Ü.Psikoloji Bölümü 2005-2006 Dönemi Lisans öğrencilerimize teşekkür ederiz. 2. Çalışmanın ilk aşamasına ait verilerin bir bölümü, birinci yazar tarafından, Selanik'te düzenlenen olan "EABCT Congress, 20-24 September, 2006"da sözel bildiri olarak sunulmuştur. Bu süreçteki katkılarından dolayı, Dr. Alp Karaosmanoğlu'na teşekkür ederiz.

¹Psik. Doç., ²Psik., Hacettepe Ü Psikoterapi Araştırmaları Laboratuvarı, Psikoloji AD., Ankara.

Psik. Gonca Soygüt, e-posta: goncab@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

Bilişsel değerlendirme süreçlerinde, benlik, kişilerarası ilişkiler ve insanın içinde yaşadığı bağlam gibi temel şemalarla ilgili merkezi bilişsel özelliklerin ölçülmesinin göz ardı edilmesine yönelik eleştirilerin, alanda şema odaklı değerlendirme ve değişim modellerine ivme kazandırdığı gözlenmektedir (Hammen 1992, Safran, 1990, Young ve ark. 1992). Aralarında terminolojik farklar bulunmakla birlikte, şema kavramsallaştırmasının, Bowlby'nin (1973) bağlanma kuramına dayandığı ve şemaların bağlanma figürleri ile olan etkileşimlerin temsilleri olarak tanımlandığı izlenmektedir (örn. Safran ve Segal 1998, Young ve ark. 1992). Sözü edilen kuramcılar arasında Safran (1990), bilişsel kuram çerçevesinde oluşturulmuş bilgi birikimini, kişilerarası ilişkilere yönelik kuramsal bir çerçeveye bütünleştirip, bilişsel süreçleri "benlik" ve "diğerleri" açısından ele aldığı kişilerarası şema kavramını geliştirmiştir. İlgili kavram, kişilerarası kuramlarda vurgulanan tamamlama ilkesini temel almaktadır. Tamamlama ilkesi, kişilerarası kuramcılarının etkileşimde bulunan iki insanın birbirlerinin davranışlarını karşılıklı olarak etkilediği gözlemini ifade etmektedir (Kiesler 1996). Tamamlama ilkesinden hareketle, Safran ve Segal (1998), işlevsel olmayan yapıların devamlılığının, bilişsel-kişilerarası bir döngüye işaret ettiğini belirtmektedir. Buna göre, kişilerarası şemalar, gelişimsel bağlamda uyuma yönelik olarak oluşmaktadır, ancak, bilişsel kişilerarası döngü nedeniyle, etkileşime girilen herkesle ve her bağlamda şekillenmeye devam ettikleri için yeni durumlara uyum sağlamakta güçlük yaratabilmekte, psikolojik belirtiler ortaya çıkabilmektedir. Benzer biçimde, şemaların kökeninde erken dönem yaşantıların önemine dikkat çeken Young ve arkadaşlarına (2003) göre, bireylerin psikolojik olarak sağlıklı ve uyumlu yetişebilmeleri için çocuklukta evrensel bazı temel duygusal gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir. Bu gereksinimler: diğerlerine güvenli bağlanma, otonomi, yetkinlik ve kimlik algısı, duyguların ve ihtiyaçların ifade edilmesi ile kendiliğinden olma ve oyundur. Uyumsuz şemalar aktive olduklarında genellikle çocuklukta ebeveynlerle yaşanan sahnenin bir benzeri tekrarlanmaktadır.

Sözü edilen şema odaklı kuramsal çerçevelerden hareketle, Batıda ve ülkemizde yürütülen çalışmalar, kişilerarası şemalar ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerin varlığını desteklemektedir (Hill ve Safran 1994, Soygüt ve Savaşır 2001, Soygüt ve Türkçapar 2001). Benzer biçimde, ebeveynlik biçimleri ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilere de işaret eden araştırmalar bulunmaktadır (örn. Sheffield ve ark. 2006, Çakır 2007). Ayrıca,

algılanan ebeveynlik biçimiyle depresif belirtilerin oluşması arasındaki ilişkide, şemaların aracı rolü olabileceği görülmektedir (Harris ve Curtin 2002). Bu doğrultuda, ebeveynlik biçimi ile kaygı ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkide, bilişsel özelliklerin aracı rolüne ilişkin gözlemler bulunmaktadır (McGinn ve ark. 2005).

Önceki çalışmaların bir uzantısı olarak, sözü edilen değişkenlerin bir arada ve de genel psikolojik belirtilerle olan ilişkiler açısından araştırılmasının hedeflendiği bu çalışmanın birinci aşamasında, bireylerin maruz kaldıkları ebeveynlik biçimlerine ilişkin algıları ile ebeveynlerine yönelik kişilerarası şema örüntüleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. İkinci aşamada ise, algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerde, kişilerarası şemaların aracı rolü incelenmiştir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi'nin Edebiyat, Mühendislik, Fen ve Sağlık Bilimleri Fakültelerinin Psikoloji, Felsefe, Maden Mühendisliği, İstatistik, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon bölümlerinin 1-4. sınıflarına devam eden 17-26 yaş arasındaki 94 öğrenci üzerinden yürütülmüştür. Katılımcıların yaş ortalaması 21.02'dir (SS=1.72). Katılımcıların %73.3'ü kadın, % 26.7'si erkektir.

Veri toplama araçları

Demografik Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, yaşadıkları yer gibi sosyodemografik özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ): Young (1994) tarafından geliştirilen ölçek, 72 maddeden oluşmakta ve anne-babanın erken dönem uyumsuz şemaların temelinin oluşturduğu düşünülen çeşitli davranışlarını içermektedir. Ölçeğin özgün formunda, bahsedilen şemalara karşılık gelen 17 alt boyut önerilmektedir. Yönergede, katılımcıdan anne-babasını tarif eden davranışları, hem anne hem de babasını çocukluğu sırasında en iyi tanımlayan şekliyle 1 (tamamıyla yanlış) ile 6 (ona tamamı ile uyuyor) arasında derecelendirmesi istenmektedir. Özgün formun psikometrik özelliklerine ilişkin devam eden çalışmalar kabul edilebilir düzeylerde geçerlik ve güvenilirliğe işaret etmektedir (Sheffield ve ark. 2006). Ölçeğin Türkçe formunun, Soygüt ve arkadaşları (Baskıda) tarafından yürütülen geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında da ölçeğin kabul edilebilir düzeylerde geçerli ve güvenilir olduğu belirtilmektedir. Türkçe versiyonda, hem anne

TABLO 1. Algılanan Ebeveynlik Biçimleri (YEBÖ) ve Kişilerarası Şemalar (KŞÖ) Arasındaki Korelasyonlar.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Baskınlık	-	-.07	.05	-.14	-.09	-.006	-.10	-.14	-.08	-.24*	-.05	.12	.06	-.06
2. Pasiflik	-.18	-	-.11	-.02	.17	-.006	-.08	.13	.26*	.26*	.07	.16	.04	-.06
3. Dostluk	.14	-.02	-	-.20	-.05	-.42**	-.39**	-.27*	-.04	-.10	-.04	-.08	-.10	-.20
4. Düşmanlık	-.06	-.23*	-.16	-	.31**	.41**	.52**	.21*	-.003	.14	.18	.43**	.46**	.37**
5. Kuralcı/Kalıplayıcı	-.1	-.09	-.01	.26*	-	.47**	.23*	.07	.42**	.48**	.02	.47**	.51**	.47**
6. Küçümseyici/Kusur Bulucu	-.08	-.15	.05	.27**	.53**	-	.70**	.33**	.11	-.03	.41**	.38**	.59**	.29**
7. Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	-.14	-.16	-.04	.32**	.26*	.65**	-	.35**	-.07	-.07	.29**	.31**	.51**	.34**
8. Sömürücü/İstismar Edici	.11	-.14	.05	-.05	.17	.32**	.04	-	.05	-.10	.37**	.07	.24*	.17
9. Aşırı Koruyucu / Evhamlı	-.07	.30**	-.002	.07	.31**	.10	-.07	-.12	-	.29**	.03	.35**	.24*	.12
10. Koşullu/Başarı Odaklı	-.09	.16	.09	.09	.50**	.14	-.007	.11	.19	-	-.05	.12	.19	.26*
11. Aşırı İzin Verici/Sınırsız	.05	-.10	-.30**	.16	.12	.38**	.23*	.25*	.07	-.01	-	.16	.24*	.003
12. Kötümser/Endişeli	.12	-.17	-.05	.36**	.4	.36**	.34**	.09	.24	.21*	.15	-	.41**	.26*
13. Cezalandırıcı	-.02	-.22**	.01	.47**	.39**	.59**	.49**	.26*	.07	.19	.17	.36**	-	.32**
14. Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran	.04	-.10	-.003	.20	.48**	.25*	.30**	.02	.10	.28**	.05	.34**	.15	-

YEBÖ: Young Ebeveynlik Ölçeği, KŞÖ: Kişilerarası Şema Ölçeği, *p < .05, Anlamlı fark, **p < .01: İleri derecede anlamlı fark. Koyu renkle yazılan değerler YEBÖ ve KŞÖ ölçeklerinin baba formlarına ilişkin korelasyon katsayılarıdır.

(YEBÖ-A) hem de baba (YEBÖ-B) formları için 10 faktörlü ortak bir yapıya ulaşılmıştır. Buna göre oluşan boyutlar; Kuralcı/Kalıplayıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Sömürücü/İstismar Edici, Aşırı Koruyucu/Evhamlı, Koşullu/Başarı Odaklı, Aşırı İzin Verici/Sınırsız, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Ebeveynliktir.

Kişilerarası Şema Ölçeği (KŞÖ): Hill ve Safran (1994) tarafından geliştirilen ölçek Kiesler'in (1983) "1982 Kişilerarası Döngü" de (1982 Interpersonal Circle) temsil edilmekte olan kutuplu döngü modelindeki 16 bölümü temel alan kişilerarası davranışa ilişkin 16 senaryoyu içermektedir. Ölçekte, kişilerin önemli diğerlerinden hangi durumlarda hangi tepkileri bekledikleri, bu tepkilerin ya da kişilerarası durumların kişiler için ne derece istenir olduğu ve bu durumların anne, baba, arkadaş açısından ne gibi benzerlikler ya da farklılıklar gösterdiği ortaya konulmaktadır. Katılımcılardan, her bir senaryo için kendilerini kutuplu döngüde tanımlanan bir davranışı yaparken hayal etmeleri daha sonra da on-

ların bu davranışları karşısında diğer kişilerin nasıl davranacaklarını beklediklerini kendilerine verilmiş 8 tepki arasından belirtmeleri istenmektedir. 16 madde üzerinde kişilerarası tepkilerin puan aralığı -1 ile +1 arasında değişmektedir. Ölçeğin, kişilerarası durum alt boyutları tamamlama ilkesini temel almaktadır. Buna göre, birlikte olma eksenini Dostluk ve Düşmanlık alt boyutları temsil etmektedir. Kontrol ekseninde ise Baskınlık ve Pasiflik alt boyutları yer almaktadır. Bu çalışmada ölçeğin anne ve baba formları kullanılmıştır. Özgün formuna ve Türkçe formuna ilişkin çalışmalar (Hill ve Safran 1994, Boyacıoğlu ve Savaşır 1995), ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Belirti Tarama Listesi (Symptom Checklist Inventory-90-Revised, SCL-90-R): Deragotis (1977, 1994; akt Dağ 1991, 2000) tarafından geliştirilen ölçeğin ülkemizdeki geçerlik-güvenirlilik çalışmaları Dağ (1991) tarafından yürütülmüştür. Psikolojik ve bedensel belirtileri, bireyin içinde bulunduğu zorlanmanın ya da yaşadığı olumsuz stres tepkisinin düzeyini ölçmeye yö-

TABLO 2. Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin (YEBÖ) Kişilerarası Şemaları (KŞÖ) Yordamasına İlişkin Regresyon Analizleri.

Anne formu				
Yordanan (KŞÖ-A)	Yordayıcı (YEBÖ-A)	β	t	F
Pasiflik	Aşırı Koruyucu/Evhamlı	.32	3.26**	9.15**
	Cezalandırıcı	-.24	-2.47*	7.89***
Dostluk	Aşırı İzin Verici/Sınırsız	-.30	-3.00**	9.04**
Düşmanlık	Cezalandırıcı	.38	4.00***	25.44***
	Kötümser/Endişeli	.22	2.24*	15.80***
Baba formu				
Yordanan (KŞÖ-B)	Yordayıcı (YEBÖ-B)	β	t	F
Baskınlık	Koşullu/Başarı Odaklı	-.24	-2.29*	5.25*
Pasiflik	Koşullu/Başarı Odaklı	.26	2.56*	6.54*
Dostluk	Küçümseyici/Kusun Bulucu	-.42	-4.35***	18.98***
Düşmanlık	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı	.44	4.92***	34.02***
	Koşullu/Başarı Odaklı	.14	1.66	19.64***
	Kötümser/Endişeli	.26	2.82**	16.78***

KŞÖ-A: Kişilerarası Şema Ölçeği-Anne Formu, YEBÖ-A: Young Ebeveynlik Ölçeği-Anne Formu, KŞÖ-B: Kişilerarası Şema Ölçeği-Baba Formu, YEBÖ-B: Young Ebeveynlik Ölçeği-Baba Formu, *p < .05: Anlamli fark **p < .01: İleri Derecede Anlamli Fark, ***p < .001: Çok İleri Derecede Anlamli Fark.

nelik psikiyatrik bir tarama aracı olan ölçek 5'li (hiç/çok az/orta derecede/oldukça fazla/ileri derecede) Likert tipi değerlendirmeye dayanan 90 maddeden oluşmakta ve kendini bildirimine dayanmaktadır. Bu çalışmada, ölçeğin Genel Belirti Düzeyi (GSI) kullanılmıştır. Ölçeğin özgün ve Türkçe formuna ilişkin çalışmalar ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğuna işaret etmektedir.

İşlem

Katılımcılar demografik form ve ölçeklerden oluşan anket bataryalarını gruplar halinde doldurmuşlardır. Anket bataryalarının doldurulması ortalama olarak 40-45 dakika sürmüştür. Gönüllülük esasına dayandığı belirtilen çalışmada katılımcılara kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı belirtilmiştir.

İstatistiksel analizler

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve aracı değişken analizleri için gerekli sayıtların karşılaması amacıyla yapılan korelasyon analizlerinin sonrasında algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişilerarası şemaları yordama gücü aşamalı regresyon analizleriyle incelenmiş; algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide kişilerarası şemaların aracı rolünün ortaya konması amacıyla ise hiyerarşik regresyon analizleri yürütülmüştür.

BULGULAR

Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin Kişilerarası Şemaları Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Aşamalı regresyon analizleri, her iki ölçeğin Anne ve Baba formları için bağımsız olarak, KŞÖ alt boyutları yordanan, YEBÖ alt boyutları ise yordayıcı değişken olarak alınarak yürütülmüştür. Buna göre toplamda yedi aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmada yer alan değişkenlerin Pearson korelasyon katsayıları Tablo 1'de gösterilmiştir. KŞÖ-A'da Baskınlık boyutunun YEBÖ'nün hiçbir alt boyutuyla anlamlı korelasyon göstermediği gözlemlendiğinden regresyon analizine belirtilen boyut dahil edilmemiştir.

Anneye ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişilerarası şemaları yordamasına ilişkin regresyon analizi sonuçları

YEBÖ-A'daki, Aşırı Koruyucu/Evhamlı (F (1,90) = 9.15, p < .01) ve Cezalandırıcı Ebeveynlik (F (2,89) = 7.89, p < .001) alt boyutları, KŞÖ-A'daki Pasiflik boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta ve toplamda varyansın % 13'ünü açıklamaktadır. Aşırı İzin Verici/Sınırsız Ebeveynlik alt boyutu, Dostluk boyutunu anlamlı olarak

TABLO 3. Algılanan Ebeveynlik Biçimlerinin (YEBÖ) Kişilerarası Şemaları (KŞÖ) Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Özeti.

YEBÖ-A (Yordayıcı)	KŞÖ-A (Yordanan)
Aşırı koruyucu/evhamlı ↑	Pasiflik ↑
Cezalandırıcı ↑	Pasiflik ↓
Aşırı izin verici/sınırsız ↑	Dostluk ↓
Cezalandırıcı ↑	Düşmanlık ↑
Kötümser/endişeli ↑	Düşmanlık ↑
YEBÖ-B (Yordayıcı)	KŞÖ-B (Yordanan)
Koşullu/başarı odaklı ↑	Baskınlık ↓
Koşullu/başarı odaklı ↑	Pasiflik ↑
Küçümseyici/kusur bulucu ↑	Dostluk ↓
Duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ↑	Düşmanlık ↑
Koşullu/başarı odaklı ↑	Düşmanlık ↑
Kötümser/endişeli ↑	Düşmanlık ↑

YEBÖ-A: Young Ebeveynlik Ölçeği-Anne Formu, KŞÖ-A: Kişilerarası Şema Ölçeği-Anne Formu, YEBÖ-B: Young Ebeveynlik Ölçeği-Baba Formu, KŞÖ-B: Kişilerarası Şema Ölçeği-Baba Formu.: ↑yönündeki ok artmaya, ↓yönündeki ok azalmaya işaret etmektedir.

yordamakta ($F(1,91) = 9.04, p < .01$) ve varyansın % 8'ini açıklamaktadır. Son olarak, Cezalandırıcı ($F(1,91) = 25.44, p < .001$) ve Kötümser/Endişeli ($F(2,90) = 15.80, p < .001$) Ebeveynlik alt boyutları ise Düşmanlık boyutunu yordamakta ve varyansın % 24'ünü açıklamaktadır (Tablo 2 ve Tablo 3).

Babaya ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişilerarası şemaları yordamasına ilişkin regresyon analizi sonuçları

YEBÖ-B'nin Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynlik alt boyutu, KŞÖ-B'deki Baskınlık boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta ($F(1,90) = 5.25, p < .05$ ve varyansın % 4'ünü açıklamaktadır. Koşullu/Başarı Odaklı Ebeveynlik alt boyutu Pasiflik boyutunu anlamlı düzeyde yordamakta ($F(1,89) = 6.54, p < .05$ ve varyansın % 6'sını açıklamaktadır. Küçümseyici/Kusur Bulucu Ebeveynlik alt boyutu Dostluk boyutunu anlamlı düzeyde yordamaktadır ($F(1,90) = 18.98, p < .001$). İlgili alt boyut varyansın % 16'sını açıklamaktadır. Son olarak, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı ($F(1,90) = 34.02, p < .001$), Koşullu/Başarı Odaklı ($F(2,89) = 19.64, p < .001$) ve Kötümser/Endişeli ($F(3,88) = 16.78, p < .001$) Ebeveynlik alt boyutları ise Düşmanlık boyutunu anlamlı düzeyde yordamaktadır ve boyutlar varyansın % 34'ünü açıklamaktadır (Tablo 2 ve Tablo 3).

Algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerde kişilerarası şemaların aracı rolü

İzleyen aşamada, algılanan ebeveynlik biçimleri (YEBÖ) ile psikolojik belirtiler (SCL-90-R GSI İndeksi) arasındaki ilişkiler açısından, kişilerarası şemaların (KŞÖ) aracı rolünün incelenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Her bir regresyon analizinde, yordayıcı değişkenin beta değerlerindeki farkın anlamlılığı ve aracı değişken ile yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılığı incelenmiştir. Beta değerlerindeki azalma miktarının anlamlılık düzeyi Sobel testi kullanılarak değerlendirilmiştir (Kenny ve ark. 1998). Analizler öncesi Baron ve Kenny (1986)'nin ileri sürmüş olduğu ölçütler göz önüne alınmıştır. Buna göre, birinci ölçüt, yordayıcı ve yordanan değişken arasında anlamlı ilişki olması; ikinci ölçüt aracı değişken ile yordayıcı değişken arasında anlamlı ilişki olması; üçüncü ölçüt aracı değişken ile yordanan değişken arasında, hem aracı değişken hem de yordayıcı değişken yordanan değişkeni birlikte yordarken, anlamlı bir ilişki olmasıdır. Son ölçüt ise aracı değişken(ler) ile yordayıcı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girdiğinde daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişkinin anlamlı olmaktan çıkması ya da daha önceki anlamlılık düzeyinin azalmasıdır.

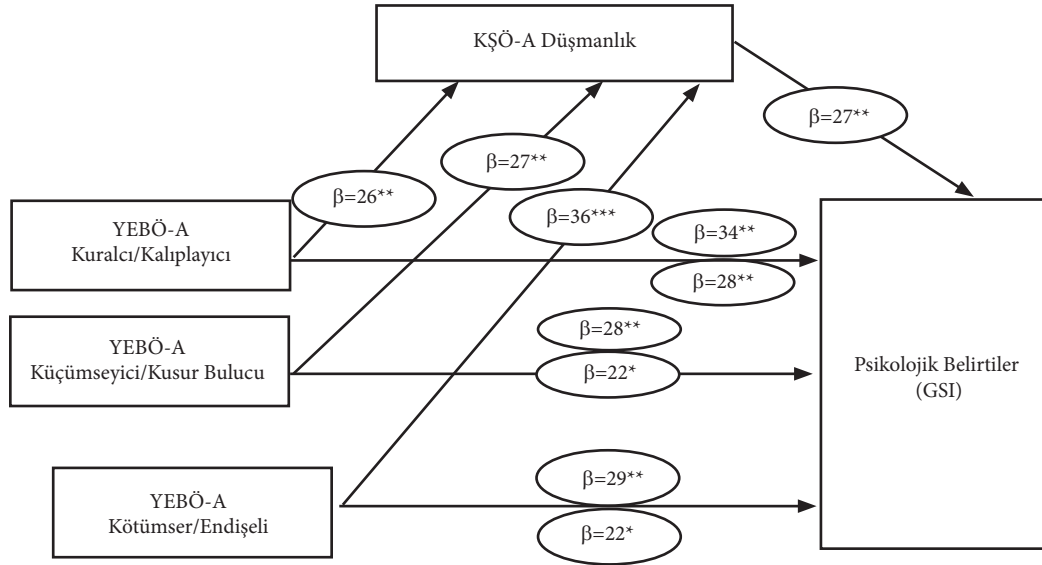
Buna göre ilk olarak, ilk iki ölçütün karşılanıp karşılanmadığının anlaşılması amacıyla korelasyon analizleri incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 1'den izlenebilir. Yapılan incelemelerde, Anne formları açısından, Kuralcı/Kalıplıyıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Kötümser/Endişeli Ebeveynlik algıları ile psikolojik belirtiler ve Düşmanlık boyutları arasındaki ilişkilerin her iki ölçütü de karşıladığı; buna göre Düşmanlık boyutunun aracı rolünün olabileceği görülmüştür. Baba formları açısından ise, Kuralcı/Kalıplıyıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Ebeveynlik algıları ile psikolojik belirtiler ve Düşmanlık boyutunu arasındaki ilişkilerin her iki ölçütü de karşıladığı; buna göre Düşmanlık boyutunun aracı rolünün olabileceği gözlenmiştir. Birbiri ile binişik olan son iki ölçüt bir dizi hiyerarşik regresyon analizi ile incelenmiştir. Buna göre toplamda 8 regresyon analizi yapılmıştır.

Anneye ilişkin algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerde kişilerarası şemaların aracı rolü

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, YEBÖ-

ŞEKİL 1. Anneye İlişkin Algılanan Ebeveynlik Biçimleri (YEBÖ-A) ile Psikolojik Belirtiler (SCL-90-R-GSI) Arasındaki İlişkilerde Anneye İlişkin Kişilerarası Şemaların (KŞÖ-A) Aracı Rolü.

YEBÖ-A: Young Ebeveynlik Ölçeği- Anne Formu, KŞÖ-A: Kişilerarası Şema Ölçeği-Anne Formu, GSI: Genel Belirti Düzeyi İndeksi, $**p < .05$: Anlamli Fark $*p < .01$: İleri Derecede Anlamli Fark, $***p < .001$: Çok İleri Derecede Anlamli Fark.

A'nın Kuralcı/Kalıplıyıcı (Sobel $z = 1.94$, $p < .01$), Küçümseyici/Kusur Bulucu (Sobel $z = 1.96$, $p < .01$) ve Kötümser/Endişeli (Sobel $z = 2.18$, $p < .01$) Ebeveynlik boyutları ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide KŞÖ-A'nın Düşmanlık boyutunun aracı rolünün bulunduğu gözlenmiştir. Buna göre, anneye ilişkin Kuralcı/Kalıplıyıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu ve Kötümser/Endişeli Ebeveynlik algısı arttıkça, Düşmanlık boyutunun tamamlanma beklentisi artmakta; bu durumla beraber psikolojik belirtiler de artmaktadır. İlgili değişkenlerin beta değerleri Şekil 1'den izlenebilir.

Baba formları için algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerde kişilerarası şemaların aracı rolü

Analiz sonuçlarına göre ilgili değişkenlerin beta değerleri Şekil 2'den izlenebilir. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, YEBÖ-B'nin Kuralcı/Kalıplıyıcı (Sobel $z = 2.20$, $p < .01$), Küçümseyici/Kusur Bulucu (Sobel $z = 2.52$, $p < .05$), Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı (Sobel $z = 2.86$, $p < .05$), Kötümser/Endişeli (Sobel $z = 2.68$, $p < .05$), Cezalandırıcı (Sobel $z = 2.80$, $p < .05$) ve Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı (Sobel $z = 2.38$, $p < .05$) Ebeveynlik boyutları ile psikolojik belirtiler arasında KŞÖ-B'nin Düşmanlık boyutunun aracı rolünün bulunduğu gözlenmiştir. Buna göre babaya

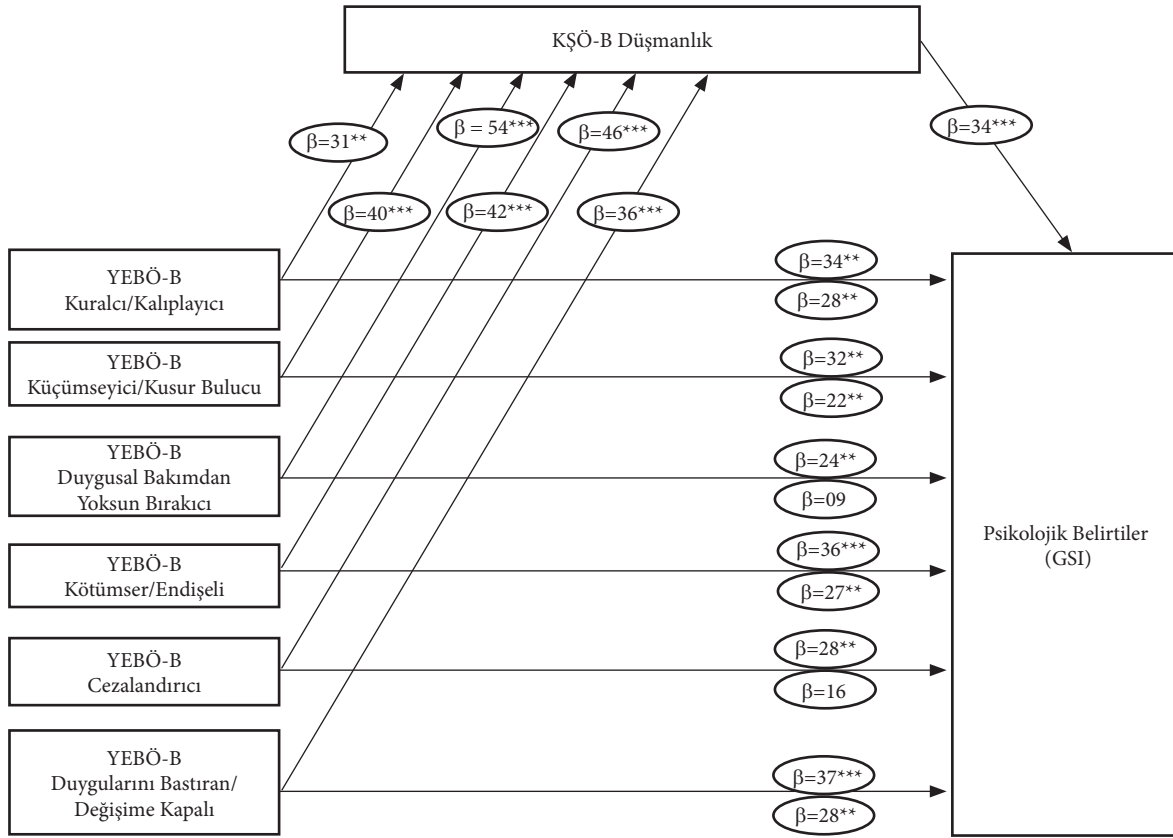
ilişkin Kuralcı/Kalıplıyıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı ve Duygularını Bastıran/Değişime Kapalı Ebeveynlik algısı arttıkça Düşmanlık boyutunun tamamlanma beklentisi artmakta; bu durumla beraber psikolojik belirtiler de artmaktadır.

TARTIŞMA

Genel değerlendirmede, bulgularımız, algılanan ebeveynlik biçimlerinin kişilerarası şemaları yordama gücü olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki örüntüsünde, kişilerarası şemaların aracı bir rol oynadığı gözlenmektedir. Bilindiği kadarıyla, bu çalışma kişilerarası şemalar ve Young tarafından önerilen ebeveynlik biçimlerinin karşılaştırıldığı ilk çalışma niteliğindedir. Bu nedenle, ulaşılan bulguların önceki çalışmalarla karşılaştırılmasına yönelik bir tartışma yürütülmesi olanaklı olmamıştır. Bulgular, ilgili değişkenlerin bağımsız incelendiği araştırma sonuçları, kuramsal beklentiler ve klinik gözlemlerle sınırlı kalınarak tartışılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların annelerine ilişkin değerlendirmeleri üzerinden yürütülen incelemelerde, annelerini Aşırı Koruyucu /Evhamlı olarak algılayan bireylerde, kişilerarası şemaların Pasiflik boyutu tamamlanmaktadır. Buna göre, bu bireyler, annelerinden ilişkideki kontrolü

ŞEKİL 2. Babaya İlişkin Algılanan Ebeveynlik Biçimleri (YEBÖ-B) ile Psikolojik Belirtiler (SCL-90-R-GSI) Arasındaki İlişkilerde Babaya İlişkin Kişilerarası Semaların (KŞÖ-B) Aracı Rolü.

YEBÖ-B: Young Ebeveynlik Ölçeği- Baba Formu, KŞÖ-B: Kişilerarası Şema Ölçeği-Baba Formu, GSI: Genel Belirti Düzeyi İndeksi, **p < .05: Anlamlı Fark. ***p < .001: Çok İleri Derecede Anlamlı Fark.

almalarını istedikleri durumlarda, annelerinin onların bu istekleri doğrultusunda yaklaşacaklarını; yani istedikleri desteği vereceklerini beklemektedir. Belirtilen örüntü, önceki araştırmalarda (Hill ve Safran 1994, Soygüt ve Savaşır 2001) işlevsel bir kişilerarası şema döngüsü ile ilişkili bulunduğu için bu bulgu Young ve arkadaşlarının (2003) önerdiği çerçevede kuramsal olarak beklendiği yönde görünmemektedir. Bu durum, Aşırı Koruyucu/ Evhamlı olma tarzındaki ebeveynliğin, toplulukçu temelli kültürümüzde işlevsel bir ebeveynlik olarak algılanabileceğini akla getirmektedir. Bununla birlikte, belirtilen ebeveynlik biçimi ile psikolojik belirtiler arasında gözlediğimiz doğrusal ilişki ise bizi bu yorumdan uzaklaştırmaktadır. Ayrıca, klinik uygulamalarımızda, belirtilen ebeveynlik biçimi ile işlevsel olmayan şema örüntüleri ve psikolojik belirtiler arasında gözlediğimiz bağlantılar da salt kültürel bağlama odaklı bu yorumu bir ölçüde geçersiz kılmaktadır. Bu açıdan, ilgili bulgu diğer bir klinik gözlem çerçevesinde yorumlanabilir. Özellikle öngörüşme veya psikoterapi sürecinin başlangıcında, aşırı koru-

maya yönelik ebeveynlik biçimleri, hastalar tarafından olumlu bir durum olarak aktarılabilmektedir. Psikoterapi süreci ilerledikçe ancak, bireyler yaşadıkları zorluklar ile ebeveynlerinin aşırı koruyucu tarzı arasındaki olumsuz bağlantıyı görebilmektedir. Dolayısıyla çalışmamızda, ebeveyninden destek beklentisine işaret eden kişilerarası şema örüntüsü, aslında ebeveynin aşırı korumaya yönelik sağlıklı tutumunu yansıtır olabilir ve bu nedenle de psikolojik belirti geliştirmeye ilişkili görünebilir. Bu spekülasyonun izleyen çalışmalarda incelenmesi önemli görünmektedir.

Diğer incelemeler açısından ulaşılan bulgular kuramsal olarak beklendiği yöndedir. Buna göre, annelerinin Cezalandırıcı olduğunu algılayan bireylerde, kişilerarası şemaların Pasiflik boyutu tamamlanmamaktadır. Başka bir deyişle, bu bireyler, annelerinden ilişkideki kontrolü almalarını istedikleri durumlarda, annelerinin onların bu isteklerini yerine getirmeyeceklerini beklemektedir. Hill ve Safran (1994) bu örüntünün, kişilerarası alanda güçsüzlük hissiyle ve kişilerarası ihtiyaçlar ortaya çıktığında

terk edilme beklentisiyle ilişkili olabileceğini öne sürmüştür. Benzer doğrultuda, annelerinin Aşırı İzin Verici/Sınırsız olduğunu algılayan bireylerde, kişilerarası şemaların Dostluk boyutu tamamlanmamaktadır. Buna göre, bu bireyler, annelerine dostça yaklaştıklarında bile onlardan dostluk, yakınlık göremeyeceklerini düşünmektedir. Annelerini Cezalandırıcı ve Kötümser/Endişeli olarak algılayan bireylerde ise kişilerarası şemaların Düşmanlık boyutu tamamlanmaktadır. Buna göre, bu bireyler, annelerine soğuk, uzak, tartışmacı yaklaştıklarında onların da kendilerine soğuk, uzak, ilgisiz kalacaklarına inanmaktadır. Bu bulgular, ülkemizde, kişilerarası şemalar ve çeşitli psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmaların (Soygüt ve Türkçapar 2001, Soygüt ve Savaşır 2001) işaret ettiği işlevsel olmayan örüntüleri destekler niteliktedir.

Katılımcıların babalarına ilişkin değerlendirmeleri üzerinden yürütülen incelemelerde ise, babalarının Koşullu/Başarı Odaklı olduğunu algılayan bireylerde kişilerarası şemaların Baskınlık boyutu tamamlanmamakta; Pasiflik boyutu ise tamamlanmaktadır. Buna göre, bu bireyler, babalarıyla olan ilişkilerinde, yönlendiren ve karar veren kişi rolünü aldıkları durumlarda, onlardan bu rolün kabul göreceğini beklemektedir. Bununla birlikte, bu bireyler, Pasiflik boyutunda, babalarından ilişkideki kontrolü almalarını istedikleri durumlarda, babalarının onların bu istekleri doğrultusunda yaklaşacaklarını beklemektedir. Bu bulgu da, kuramsal olarak beklenmedik yönde (Hill ve Safran 1994, Young ve ark. 2003), işlevsel olmayan bir ebeveynlik biçimi ile işlevsel olan bir kişilerarası şema örüntüsü arasında, doğrusal bir ilişkiye işaret etmektedir. İlgili ebeveynlik biçiminin, babanın oldukça kontrolcü bir tarz sergilemesiyle ilişkili olabileceği varsayımından hareketle, bu bulgu tarafımızca anlaşılır görünmektedir. Baskınlık durumunda, bireyler karar veren olmayı istediklerinden bu durum bir çatışmaya yol açabilir. Pasiflik durumunda ise, bireyler kararı karşı tarafa bırakmayı tercih ettiklerinden, sözü edilen ebeveynlik tarzı, bu şemanın tamamlanmasına olanak sağlıyor olabilir. Bir diğer bulgu, babalarının Küçümseyici/Kusur Bulucu olduğunu algılayan bireylerde, kişilerarası şemaların Dostluk boyutunun tamamlanmadığıdır. Dolayısıyla, bu bireyler, babalarına dostça yaklaştıklarında bile onlardan dostluk, yakınlık göremeyeceklerini düşünmektedir. Diğer taraftan, babalarının Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Koşullu/Başarı Odaklı ve Kötümser/Endişeli olduğunu algılayan bireylerde, kişilerarası şemaların Düşmanlık boyutu tamamlanmaktadır. Buna göre, bu bireyler, babalarına soğuk, uzak, tartışmacı yaklaştıklarında onların da kendilerine soğuk, uzak, ilgisiz kalacaklarına inanmaktadır.

Genel değerlendirmede, belirtilen örüntüler, ebeveynlik biçimi ve işlevsel olmayan şemaların gelişimine ilişkin kuramsal önermelerle (Safran 1990, Young ve ark. 2003) uyumlu olup benzer nitelikteki önceki araştırma bulgularını (Soygüt ve Savaşır 2001, Soygüt ve Türkçapar 2001, Haris ve Curtin 2002, Sheffield ve ark. 2005) destekler görünmektedir. Buradan hareketle, ebeveynlik biçimleri ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide, kişilerarası şemaların aracı rolü olup olmadığına ilişkin incelemelerin tartışılmasına geçecek olursak; ilk aşamada, katılımcıların annelerine ilişkin değerlendirmeleri açısından, Kuralcı/Kalıplayıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Kötümser/Endişeli ebeveynlik biçimlerinin psikolojik belirtilerle ilişkisinde, kişilerarası şemaların Düşmanlık boyutunun tamamlanmasının aracı rolü olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, belirtilen ebeveynlik biçimlerine maruz kaldıklarını düşünen bireyler, annelerine soğuk, uzak, tartışmacı yaklaştıklarında onların da kendilerine soğuk, uzak, ilgisiz kalacaklarına inandıkları bir kişilerarası şema örüntüsü geliştirmişlerse, ileride psikolojik belirti ortaya çıkma olasılığı yükselmektedir. Babalara ilişkin değerlendirmelerde ise, Kuralcı/Kalıplayıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı, Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran ebeveynlik biçimlerinin psikolojik belirtilerle ilişkisinde, kişilerarası şemaların Düşmanlık boyutunun tamamlanmasının aracı rolü olduğu görülmektedir. Buna göre, sözü edilen ebeveynlik biçimlerine maruz kaldıklarını düşünen bireyler, babalarına soğuk, uzak, tartışmacı yaklaştıklarında onların da kendilerine soğuk, uzak, ilgisiz kalacaklarına inandıkları bir kişilerarası şema örüntüsü geliştirmişlerse, ileride psikolojik belirti ortaya çıkma olasılığı yükselmektedir. Genel değerlendirmede, bu çalışma, şemaların ve bilişsel özelliklerin, ebeveynlik biçimi ile kaygı ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkide aracı rolü olduğuna işaret eden çalışmaları (Harris ve Curtin 2002, McGinn ve ark. 2005) destekler niteliktedir. Bu çalışmada daha spesifik olarak, kişilerarası şemaların Düşmanlık boyutunun psikolojik belirtilerin oluşmasında aracı bir rolü olabileceği görülmektedir. Spekülatif bir yorum olarak, çocukluk döneminde maruz kalınan işlevsel olmayan bir ebeveynlik biçiminin, yetişkinlik döneminde psikolojik bir soruna yol açabilmesi sürecinde, öncelikli olarak şema düzeyinde de işlevsel olmayan bir örüntünün oluşması önemli görünmektedir. Çalışmamız kapsamında, söz konusu gözlem sadece Düşmanlık boyutuyla sınırlı kalmıştır. Bu bulgu, kişilerarası şema boyutları arasında, Düşmanlık boyutunun daha fazla yordayıcı gücü olduğuna ilişkin bir gösterge olarak yorumlanabileceği gibi araştırmanın kendi içindeki sınırlılıklarıyla da ilişkili dü-

şünülebilir. Nitekim Sheffield ve arkadaşlarının (2005) çalışması, Young tarafından önerilen ebeveynlik biçimleri ve şemalar boyutları arasındaki değişkenliğe işaret etmektedir. Dolayısıyla, izleyen çalışmalarda, söz konusu bulgunun sadece Düşmanlık boyutuna özgü olup olmadığı incelenmelidir.

Karşılaştırmalı incelemeler yapılmamakla birlikte, ilişkisel analizlerde dikkati çeken diğer bir nokta, gerek şemaları yordayan ebeveynlik biçimi gerekse şemalar ve psikolojik belirtilerle olan ilişkilerde, sadece Kötümser/Endişeli ebeveynlik biçiminin her iki ebeveyn açısından ortak değişken olmasıdır. Bu durum, işlevsel olmayan kişilerarası şema ve psikolojik belirti gelişiminde, anne ve babalar açısından işlevsel olmayan ebeveynlik biçimlerinin farklı hatlarda ilerleyip ilerlemedikleri sorusunu akla getirmektedir ve sorunun izleyen çalışmalarda incelenmesi gereken önemli bir konu olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamız, kısıtlı bir öğrenci örneklemini üzerinden yürütülmüş olup değerlendirme araçları, erken dönem

yaşantılara ilişkin hatırlamalara ve kendini bildirme dayalı olmalarına ilişkin sınırlılıklar taşımaktadır. Ayrıca, Kağıtçıbaşı'nın (2007) dikkatimizi çektiği gibi, kendilik gelişimi açısından belirleyici bir öneme sahip olan ebeveynlik biçimlerinin, sosyokültürel bağlam içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin yeterli veri havuzu bulunmayışı nedeniyle bu çalışmanın bulgularının kültürel farklılıklar bağlamında tartışılmasında sınırlı kalınmıştır.

Değinilen sınırlılıklarıyla birlikte, bulgular ebeveynlik biçimleri ile şemalar arasındaki ilişkilere ve şemaların aracı rolüne ilişkin önceki gözlemlere destek vermektedir. Başka bir deyişle, erken dönem yaşantılara yaptığı vurguyla klasik bilişsel yaklaşımdan ayrılan şema odaklı değişim modellerinin önemine dikkat çekmektedir. İzleyen dönemde, benzeri incelemelerin klinik örneklemeler üzerinde, daha kapsamlı değerlendirmeler ile yürütülecek çalışmalarda sürdürülmesi; ayrıca söz konusu değişkenlerin kültürel bağlamı içinde, değişim süreçleri açısından incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Baron RM, Kenny DA (1986) The moderator-mediator variable distinction in social-psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *J Pers Soc Psychol*, 51: 1173-1182.
- Bowlby J (1973) Attachment and Loss, Vol. I. Attachment. Australia. Pimlico.
- Boyacıoğlu G, Savaşır I (1995) Kişilerarası şemalar ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Derg*, 35: 40-58.
- Çakır Z (2007) Antisosyal kişilik bozukluğunda erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik stilleri ve şema sürdürücü başa çıkma davranışları arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara.
- Dağ İ (1991) Belirti tarama listesi (SCL-90-R)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Derg*, 2: 5-12.
- Dağ İ (2000) Belirti tarama listesi (SCL-90-R). (Çev. ed. Aydemir Ö, Köroğlu E) *Psikiyatride Kullanılan Klinik Ölçekler*. Ankara, Hekimler Yayın Birliği, s. 33-40.
- Hammen C (1992) Biliş ve Psikodinamik: İlmli bir öneri (Çev. Ş Tümer, E Düzen). *Türk Psikoloji Derg*, 27: 27-32.
- Harris A, Curtin L (2002) Parental perceptions, early maladaptive schemas, and depressive symptoms in young adults. *Cognit Ther Res*, 26: 405-416.
- Hill C, Safran J (1994) Assessing interpersonal schemas: Anticipated responses of significant others. *J Soc Clin Psychol*, 13: 366-379.
- Kağıtçıbaşı C (2007) Family, Self and Human Development Across Cultures: Theory and Applications, 2. baskı. Hillsdale, NJ Lawrence Erlbaum, 27-58.
- Kenny DA, Kashy DA, Bolger N ve ark. (1998) Data analysis in social psychology. *The handbook of social psychology*, D.T. Gilbert, S.T. Fiske, G.Lindzey (Ed), Berlin. Springer-Verlag, s.203-227.
- Kiesler D (1983) The 1982 interpersonal circle: A taxonomy for complementarity in human transactions. *Psychol Rev*, 90: 185-214.
- Kiesler D (1996) Contemporary interpersonal theory and research. New York. Wiley, s. 83-110.
- McGinn L, Cukor D, Sanderson C ve ark. (2005) The relationships between parenting style, cognitive style, and anxiety and depression: Does increased early adversity influence symptom severity through the mediating role cognitive style? *Cognit Ther Res*, 29: 219-242.
- Safran J (1990) Towards a refinement of cognitive therapy in light of interpersonal theory: I.theory. *Clin Psychol Rev*, 10: 87-105.
- Safran J, Segal Z (1996) Interpersonal process in cognitive therapy. New York. Basic Books, s. 3-27.
- Sheffield A, Waller G, Emanuelli F ve ark. (2006) Is comorbidity in the eating disorders related to perceptions of parenting? Criterion validity of the revised Young Parenting Inventory. *Eat Behav*, 7: 37-45.
- Soygüt G, Savaşır I (2001) The relationship between interpersonal schemas and depressive symptomatology. *J Counsel Clin Psychol*, 48(3): 359-364.
- Soygüt G, Türkçapar H (2001) Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Kişilerarası Şema Örüntüleri: Bilişsel Kişilerarası Bir Bakış. *Türk Psikoloji Derg*, 16 (47): 55-69.
- Soygüt G, Çakır Z, Karaosmanoğlu A ve ark. (Baskıda) Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young ebeveynlik ölçeğinin psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*.
- Young J (1994) Young Parenting Inventory. Basılmamış Rapor.
- Young J, Lindemann M (1992) An integrative schema-focused model for personality disorders. *J Cognit Psychother*, 6: 11-23.
- Young JE, Klosko JS, Weishaar ME ve ark. (2003) Schema therapy: A practitioner's guide. New York. The Guilford Press.